

QARAJAQ, EN FORLADT BOPLADS

Af stud. mag. *Bent Jensen*

Rejser man en sommerdag østenover, mod Ūmánaqfjordens indre forgrening, bliver sejladsen besværligere for hver mil, man kommer frem. Isfjeldene, der før lod sig passere i rimelig afstand, vokser i tal, og man glider lidt tøvende fremefter, på kryds og tværs, tæt op ad nye mængder af flydende iskolosser. Hist og her lister man forsigtigt båden igennem skøre rester af vinterisen, der vægrer sig ved at forlade denne afkrog af fjorden.

Forude, ud fra det store indland, vælter den mægtige bræ nye tons af kalvis i havet. Det brager og bruser og syder i luften. De nyfødte fjelde sætter kursen udefter.

Pludselig, efter rejsen langs Akuliaruserssuaq-landet, åbner kysten sig tilvenstre: en ny forgrening i fjorden. Isstrømmen bliver tættere, sejladsen stadig langsommere og farefuld.

Skulle man vende om? Man skæver bagud. Hjemfart synes udelukket. Som ved ond magi er sejlrenden fra lige før *nu* spærret af isfjelde. De pakker sig, skumpler og knager og rækker med deres spir og tårne: Nu har vi jer! I kommer ikke denne vej mere!

Vi famler videre. En forunderlig mild luftning stryger os om ansigtet. Det bliver varmere og varmere her. Myggene står skytætte inde over land.

Med ét ser vi det – huset. Bopladsen uden mennesker: Qarajaq.

— — —

For fyrretyve år siden levede der mennesker her på Ūmánaqfjordens inderste boplads. I dag bor der ingen. Det er kun en fangstplads for folk fra udsteder og bopladser længere ude i fjorden. Men flere af disse fangere har enten levet i Qarajaq som børn eller har familie, som stammer derfra. Fra folk ved alle egnens bopladser løber tråde af slægtskab og fælles minder ind til den lille boplads ved bræen.

Det er knapt et hundrede år siden, at Qarajaq sidste gang blev fast beboet. Men overleveringen beretter, at fortidens fangerfolk har slået sig ned på stedet enten sommer eller vinter på deres jagtfærder rundt i distriktet. I 1860'erne kom en mand til Qarajaq fra det nærmeste udsted. Og han kom for at blive. Han blev den solide grundstamme i en befolkning, der blev på stedet i et halvt hundrede år. Manden var storfangeren Tivagdlarqe. Han – *Inugigâ* – var den rigtige beboer af Qarajaq, siger folk. Hans dåbsnavn var Bernhard Andreassen.

Hurtigt fugte andre efter. Den lakoniske statistik fra 1915 fortæller, at der så sent boede ialt 34 mennesker ved Qarajaq. Ti af dem var børn under 12 år. Der var 9 fangere og en fisker.

Qarajaqfolket, *qarajarmiut*, boede i fem små huse, hvoraf de to havde „Trægulv, men med ufuldstændigt Panel“. Et enkelt hus fik lys fra tarmskindsrude. De fem hytter lå spredt med relativt store mellemrum på en lav skrænt, skærmet ud mod fjorden af et lille næs.

I 1915 ejede qarajarmiut et telt, 11 kajaker, 7 slæder med 22 hunde, 10 rifler, 2 hajsnoerer og 4 isgarn.

Det gode fangstfelt trak folk til. I 1959 fortæller en 60-årig efterkommer fra bopladsen: „I begyndelsen var der meget at fange ved Qarajaq. Da jeg voksede op, blev jeg også fanger deromkring. Dengang var de gamle meget påpaselige med deres fangstpladser. Man lod ikke affald ligge og flyde, så det rådne og skræmte sælerne væk ved lugten. Efterhånden som folk begyndte at fiske, sløse de med den gamle orden. Sælerne lugtede linerne og det henkastede affald. Før var isbræ-området tæt befolket med sæler. Man kunne se dem ligge ved stranden inden for stenene ved højvande. Nu forlod de stedet på grund af affaldsstanken.

Om årsag og virkning i naturens verden kan meningene undertiden være delte mellem fangerne. Hvorom alting er – fangsten var ikke helt dårlig ved Qarajaq. De gamle ringsæler holdt stadig til i nogen mængde ved bræen og blev bytte for de aktive Qarajaq-fangere.

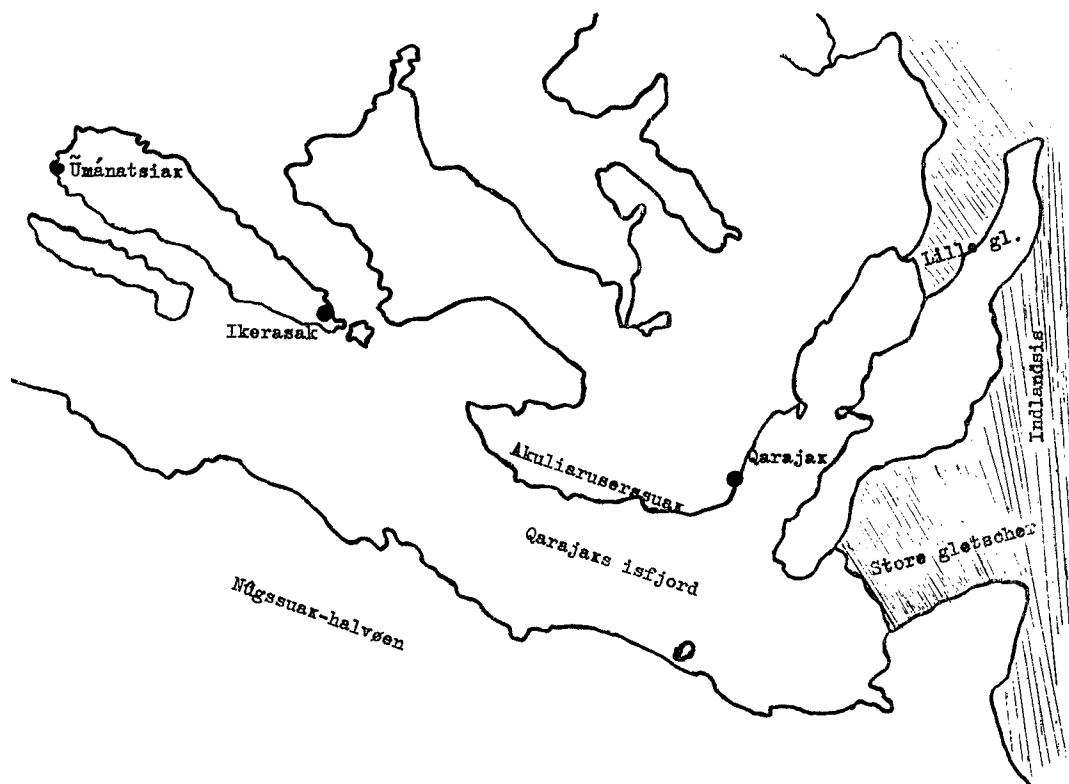
Sommer og vinter kælver bræen med korte mellemrum og skaber uro i havet. Bølgerne kan blive så voldsomme og langtrækkende, at man mærker pjasket og den påfølgende vandstigning mange mil ude i fjorden. Om vinteren medfører enhver større kælvning nogle store revner i fjordisen. Ved disse revner gjorde qarajarmiut gode fangster på småsæler.

Men bræen var ikke bare gavmild. Den krævede sine ofre. Man måtte drive sin fangst med agtpågivenhed. En gammel mand beretter: Før jeg blev født, slog bræen et menneske ihjel. Det var en kajakmand. Da bræen kælvde, ramte et isstykke ham i hovedet. Han blev dræbt på stedet. Vi fangere plejer ellers ikke at gå nær ved sådan en bræ. Vi ved, den er farlig. Vi er bange for den . . .

Der er meget koldt om vinteren ved Qarajaq. Temperaturen er altid lavere dér inde end længere ude i fjorden. Om sommeren bliver det til gengæld bagende varmt. Der er en frodighed, som kan sammenlignes med mange sydligere strøg.

Det skete ved Qarajaq –

Vel lå Qarajaq i en afkrog af Æmánaqdistriktet; men qarajarmiut havde livlig forbindelse med det nærmeste udsted, Ikerasak, der ligger henved 25 km vestpå.

Det sydøstlige hjørne af Umanaqfjorden, hvor den nu forladte boplads gemmer sig.

Her var butikken. Her forsynede de sig med nødtørftige europæiske varer. Når dårligt islæg eller voldsom storm vanskeliggjorde turen til Ikerasak ad fjordvejen, gik Qarajaq-fangerne til fods den lange strækning over Akuliaruserssuaq-landet. En vel-tramptet sti er i dag det synlige resultat af disse fodture til handelsstedet. Var man nået frem til kysten over for Ikerasak-søen, skød man nogle skud med riflen, eller man lod et bål flamme af lyngrisen. Ikerasakkerne var alarmeret. Kajakker og robåde gled over mod den lille flok af fjeldvandrere og hentede dem ind til handel og fest ved udstedet.

Turen over fjeldet var ikke ufarlig. Ved århundredskiftet var to qarajarmiut på hjemvejen fra indkøb i Ikerasak *qavdlúniarneq*. Kajakkerne havde sat dem over sundet i nærheden af fodstien. Da blæste en voldsom storm op. De to fangere nåede aldrig hjem til Qarajaq. Man så dem ikke siden. De må være faret vild i stormen, siger efterkommerne.

Det vrirler med beretninger om livet ved Qarajaq. Talrige begivenheder, dramatiske og mystiske, muntre og tragiske, er foregået derinde klods op ad kæmpebrænen.

Alle disse beretninger er nu hele Umánaq-egnens arv af indholdsmættet fortællestof, et farverigt afsnit i fangerdistriktets mundtlige lokalhistorie.

Qarajaq drager. Ikke bare som mål for fangstekspeditioner fra de nærmeste udsteder og boplads. I det daglige samvær mellem udstedsfolkene indbyrdes dukker Qarajaq igen og igen op i samtaler og snak. Mange tanker går året igennem ind til bopladsen ved bræen. Uendelig meget er foregået derinde. Dét skete i Qarajaq! Åh, det var jo den vinter ud for bræens sydende! Qarajarmiut, ja, det var jo dem, der...

Det var til Qarajaq, at Barnabas bortførte Pingasuneqs kone – for at beholde hende. Tæt ved bopladsen fandtes to klippehuler. Her foregik det lille romantiske eventyr. Det var i 1811. Barnabas havde fået kig på kvinden, der boede med sin mand i norddistriktet. En dag i april forsvandt hun fra mand og børn. Mistanken faldt på Barnabas. Han havde kidnappet hende, var kørt bort med hende på slæde, mente man. I en fjorten dages tid syntes de flygtende som opslugt af fjeld og is. Man søgte og søgte. Pingasuneq ville have sin kone igen, og kvinderov kunne give ufred på egnen.

En dag kom fangerne ind i bunden af fjorden. Der fandt man de to – i hulerne ved Qarajaq. Barnabas havde håbet, at Pingasuneq ville opgive videre forfølgelse; men nu blev den ægteskabelige orden fra før genoprettet.

Gamle traditioner

Og der er mere end blot dramatik – ja, en ubestemmelig fornemmelse af „noget mere“ fanger og skaber i én en urolig og hårdnakket interesse for livet i denne eskimoboplads derinde i isen.

Gamle folkelige skikke blev holdt i hævd i Qarajaq – som i så mange andre af kulturens randområder.

Meget sent var den traditionelle køduddeling til alle bopladshusene en uskreven lov. „Når man fangede en sæl, delte man kødet ud til alle huse. Når nogen manglede tran til lamperne, fik de det af de andre. Qarajarmiut levede sammen og hjalp hinanden. De yndede at invitere hinanden. Nogle henlagde et hvidfiskehoved til forrådelse. Når det var godt råddent, indbød man de andre i bopladsen til et vældigt kødgilde – dengang, da man ikke døde af at spise fordærvede ting. Der var smag ved det! Jeg spiste det som barn, men nu bryder jeg mig ikke særligt om den slags mad,“ siger en ex-fanger fra Qarajaq.

Inde bag fjeldene levede indlandsboer og fjældgængere, sagde qarajarmiut. Landet var befolket af mennesker og menneskelignende væsener, som rygten havde meget at berette om. Og blandt bopladsens egne folk havde der været stærke og markante personligheder, som havde skabt helt specielle traditioner eller vedligeholdt de gamle med viden og konsekvens. Samfundsbyggeren Tivagdlarqe var en af dem.

God fangst til bopladsen kunne markeres på flere måder, for eksempel således:

En fangerfamilie ved et udsted i Umánaqdistriktet. Husherren – den gamle mand i midten – har levet sin barndom og tidlige ungdom ved Qarajaq.

„Vi havde noget der hed *qutsaserneq*, en „takke-akt“. Man dansede på stranden, når der var særlig god fangst til stedet. Det var de gamle, der gjorde det, især konen til den fanger, der kom hjem med noget stort og godt.

Der var en gammel kone, som var umådelig dygtig til at danse solo på stranden. Hun var berømt for sin opfindsomhed med hensyn til morskab. Hun viste sin taknemmelighed offentligt, når hendes mand kom hjem med hvidfisk. Når han lagde til, bevægede hun sig på gammel trommedansermandér rundt på stranden og gjorde sig umage for at få folk til at le voldsomt. Sådan viste de gamle qarajarmiut taknemmelighed ved god fangst.“

Sygdommen

Og livet gik sin gang efter traditionens og naturens fastlagte mønster. Indtil alt blev væltet om, og stedet blev lagt øde. Hvordan det gik til, skildres her af en af øjenviterne:

Jeg havde været gift et års tid dengang. I løbet af foråret var det blevet meddelt os fra præsten i Ūmánaq, at man skulle fejre Hans Egedes landing i Grønland, to-hundredårsfesten. Det var i 1921. Alle skulle med, blev der sagt. Vi fik påbud om, at alle fra qarajarmiut skulle komme til Ikerasak den 3. juli for at holde mindefest for Hans Egede.

Der lå is endnu, da vi kom til Ikerasak. Vi var ved godt helbred allesammen. Vi forberedte os til festen uden at mærke tegn på sygdom. Cirka tre dage efter festen begyndte nogle af vore bopladsfæller at blive forkølede. Så var altså den store influenza-epidemi på vej — *nuagdługssuaq*. Da spækbåden kom fra Ūmánaq, fik vi at vide at folk døjede med influenza dér. Sygdommen ledsagedes af slemme sting-smerter.

Hen imod midten af måneden var næsten alle vore gamle syge. Vi unge gik oppe. Og nu begyndte de gamle at dø, næsten alle de gamle døde. Mine forældre døde med fjorten dages mellemrum. Det var sørgeligt for mig, der endnu var ung. Men jeg var jo gift og havde min kone som støtte, og mine forældre var også dengang ved at blive affældige.

Jeg var i min bedste alder som fanger og var så småt begyndt at bruge mine hænder til arbejde. Jeg gik så igang med at lave ligkisterne. Jeg lavede dem alle. Det var mange.

Da så mange af de gamle qarajarmiut med ét var revet væk, sagde kommunerådet, at indbyggerne skulle flytte fra bopladsen. Der var ikke andet at gøre, sagde man. De snakkede os fra at blive ved Qarajaq, for de var bange for, at vi ville komme til at lide nød. Vi var jo så unge.

Vi var temmelig kede af at forlade vor boplads. Men vi fandt os i det. Da isen kom igen, flyttede vi vore huse til Ikerasak.

— — —

De unge overlevende fra den store epidemi blev aldrig senere fastboende i Qarajaq. I mange år gik de dog med planer om at rejse tilbage. Men ingen nåede at gøre alvor af det. De blev optaget blandt nye bopladsfæller, fik lokalkendskab og blev driftige fangere til deres nye hjem.

Men sjældent er der gået et år, uden at de har været en tur i Qarajaq. Den dag i dag rejser de, der endnu har kræfter til det, på fangst og fiskeri derinde omkring den forladte boplads. De bliver der nogle dage og kommer næsten altid hjem med god fangst. Og deres sønner fortsætter i fædrenes spor på fangstmarkerne ved bræen.

Om sommeren følger kvinder og børn med derind nogle dage. Fangsthytten, der nu står der, bliver lige frem struttende fuld af mennesker. Der pustes jublende liv i den døde boplads. Hvor vi dog morede os ved Qarajaq i sommer, siger man til hinanden igen og igen den påfølgende vinter.

*Selv en qarajarmio, der er født mellem skove af isfjelde,
går nødigt alt for tæt på de lumske bjerge. Men når situationen - et godt sigte
mod fjordsælen - kræver det, løber man undertiden risikoen.*

For de gamle Qarajaq-folk er det forbundet med et skær af hellighed at komme til bopladsen. Deres forældre havde belært dem om andægtighed: nuna aitsât tikípat kunigkatdlauk – det er først nu, du kommer til landet, så kys det!

Den ankomne bøjer sig ned og kysser jorden på stranden ved Qarajaq. „Jeg ved ikke, hvad meningen oprindelig har været; men jeg gjorde det i min barndom for at gøre som de andre. Det siges, at man kyssede landet for at få godt vejr. Måske er det rigtigt. Ialtfald hører det til forfædrenes tro,“ fortæller en af de gamle qarajarmiut.

Man siger også *tak* til landet, når man tager derfra efter god fangst – i dag halvt i spøg, halvt i alvor. En dyb hengivenhed for stedet opfylder fangerne – og en dyb respekt for de forfædre, der levede deres stærke eskimoliv derinde ved den store bræ.